

Hr Kalev Stoicescu
Riigikogu riigikaitsekomisjon

01.02.2024 nr 1-7/21-1

Kaitseliidu seaduse ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (335 SE)

Austatud riigikaitsekomisjoni esimees

Täname, et võimaldasite Siseministeeriumi esindajatel osaleda Kaitseliidu seaduse ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (335 SE) arutelul riigikaitsekomisjonis 22. jaanuaril 2024. Selleks, et kavandatavad muudatused tagaksid õigusselguse ja oleksid kõigile üheselt arusaadavad, peame vajalikuks lisaks komisjoni istungil väljatoodule, rõhutada paari teema olulisust.

1. Töösuhted ja taustakontroll

Riigikogu liikmete esitatud muudatusettepanekute järgi soovitakse anda Kaitseliidule (edaspidi *KL*) võimalus keelduda töölepingu sõlmimisest isikuga, kes ei ole teovõimeline, usaldusväärne, on karistatud teatud süütegude toimepanemise eest, ei anna nõusolekut taustakontrolli tegemiseks jms. Ühtlasi hõlmavad muudatusettepanekud *KL*-ile taustakontrolli tegemise õiguse andmist.

Kaitseministeerium (edaspidi *KAM*) ei toeta *KL*-ile taustakontrolli tegemise õiguse andmist, kuid on pakkunud välja **kompromisslahenduse** selliselt, et *KL* võib, tuginedes julgeolekuasutuse hinnangule, lõpetada töölepingu isikuga,

- 1) kelle tegevus on või on olnud suunatud Eesti Vabariigi, Kaitseväge üksuste või Kaitseliidu objektide julgeoleku vastu,
- 2) isik on või on olnud kaasatud koostöösse välisriigi luure- või julgeolekuteenistusega,
- 3) isik on seotud organisatsiooni või liikumisega, mis oma tegevusega eirab avalikku korda või mille tegevus on suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vägivaldsele muutmisele, territoriaalse terviklikkuse vägivaldsele rikkumisele, vägivaldsele võimuhaaramisele või Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele.

Siseministeerium (edaspidi *SIM*) ei pea mõistlikuks selle eelnõu raames töösuhtes erisuste loomist, sest need on põhimõttelised ja olulist töösuhte muutust puudutavad ettepanekud.

Taustakontrolli osas on *SIM* seisukohal, et seda ei tohiks praeguse eelnõu raames Kaitseliidu seaduses (edaspidi *KaLS*) reguleerida. Rõhutame, et taustakontrolliga seonduv on riigis tervikuna plaanis lahendada Justiitsministeeriumi (edaspidi *JUM*) eestvedamisel. Seetõttu ei ole mõistlik seda praegu teha kitsalt, ainult *KL*-i põhisel. Muud valdkonnad vajavad samuti ühtset lähenemist ja reguleerimist ning see on tööplaanis nii *JUM*-is, *SIM*-is kui *KAM*-is.

Mõistame kompromissi otsimise vajadust, kuid praegune kompromissettepanek paneb Kaitsepolitseiameti kehva positsiooni, sest sätestatakse väga konkreetselt töölepingu lõpetamise võimalusena julgeolekuasutuse „ohuhinnang“. **Sellega kaasneb Kaitsepolitseiametile täiendav töökoormus**, mis seisneb muu hulgas KL-i teavitamises sellest, et Kaitsepolitseiamet on hinnanud tõenäoliseks isikust lähtuda võiva julgeolekuohu. Kui nõustuda muudatusettepaneku ja KAM-i pakutud kompromissiga, siis loome pretsedendi töölepinguseadusesse sekkumise näol – minnes nii aga vastuollu üldiste tööõiguse põhimõtetega.

SIM hinnangul ei ole aktsepteeritav olukord, kus KL-ile, kui avalik-õiguslikule juriidilisele isikule antakse julgeolekuasutusega võrreldavad või laiemad volitused.

Seega on SIM jätkuvalt seisukohal, et taustakontrolli osa tuleb sellest eelnõust välja jätta. See on teema, mis tuleb kõikide valitsemisalade üleselt tervikuna üle vaadata ja ühetaoliselt lahendada ning seda me ka teha plaanime. Samuti ei ole mõistlik sätestada KaS-is töölepingu lõpetamise alusena julgeolekuasutuse hinnangut, sest puudub selgus, kuidas julgeolekuasutus hinnangu annab, samuti kaasneb sellega julgeolekuasutustele täiendav koormus, millega ei ole asutused arvestanud, sest Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule esitatud eelnõus seda ülesannet ette ei nähtud.

2. Kaitseliidu relva kasutamine enese ja vara kaitseks

Riigikogu liikmete muudatusettepanekuga soovitakse täiendada KaS-i selliselt, et KL-i tegevliige, kellele on väljastatud KL-i relvaluba võib KL-i relva kasutada turvalisuse tagamiseks (enese ja vara kaitseks).

KAM teeb ettepaneku seda täpsustada ja näha ette, et KL-i tegevliige, kellele on väljastatud KL-i relvaluba võib KL-i relva kasutada selle hoiukohas või teenistusülesannete täitmise käigus turvalisuse tagamiseks (enese ja vara kaitseks).

KAM-i selgituse järgi on selline sõnastus vajalik, et KL-i liige ei kasutaks KL-i relva jahipidamiseks, spordiks vms. Seetõttu on vajalik sõnastada ka erand turvalisuse tagamise seisukohast juhtudel, kui turvalisuse tagamine on seotud hoiukoha või teenistusülesande täitmisega. KAM mõõnab, et hädakaitse (KarS § 28) ja hädaseisund (KarS § 29) välistavad samuti teo õigusvastasuse, kui KL relva kasutatakse vahetut või vahetult eesiseisvat õigusvastast ründe tõrjumiseks või ohu kõrvaldamiseks. Nii hädakaitse kui ka hädaseisund on isiku käitumisele tagantjärei antavad hinnangud olukorras, kus isik on teokoosseisule vastava teo toime pannud. KAM leiab, et olukorras, kus KL liige kasutab KL relva hoiukohas või teenistusülesande täitmisel turvalisuse ja vara kaitsel tuleks vastutus välistada juba koosseisu tasemel, st õigusnormiga tuleb määrata selgeks piirid, millal isiku käitumist ei käsitleta üldse kuriteokoosseisule vastava teona. KAM leiab, et pelgalt hädakaitse või –seisundile tuginemine ei ole olukorras, kus riik võimaldab KL liikmetel kasutada KL relva (nii teenistus- kui ka tegevliikme relva) piisav.

SIM nõustub KaS-i täiendamisega õigusselguse tagamiseks, kuid rõhutame, et sarnaselt relvaseaduses (edaspidi *RelvS*) sätestatuga ei taga seaduse tasandil KL-i relva turvalisuse tagamiseks (enese ja vara kaitseks) kasutada lubamine automaatselt teo õigusvastasust KarS 2. peatüki 2. jao järgi. Iga süüteo koosseisu tunnustele vastava teo puhul tuleb hinnata, kas tegu oli õigusvastane või kas esinevad teo õigusvastasust välistavad asjaolud. Ilmestame oma mure selle sätte puhul paari näitega.

Näide 1: KL liige avastab öösel oma magamistuppa siseneva isiku ja haarab öökapi sahtlist KL relva ja tulistab sissetungijat. Sissetungija saab raske tervisekahjustuse või sureb.

Tegemist on enese kaitseks tulirelva kasutamisega. Teisele isikule raske tervisekahjustuse tekitamine vastab karistusseadustiku süüteo koosseisu tunnustele. Asjaolu, et ründe tõrjumisel kasutati KL-i relva, ei saa olla automaatselt süüd välistav asjaolu ning süüteo menetluse käigus tuleb hinnata, kas KL-i relva kasutamine ründe peatamiseks oli proportsionaalne vahend või oleks saanud peatada sissetungijat kuidagi teisiti.

Näide 2: KL-i tegevliikme kodutänaval jooksevad ringi hullunud ja vihased inimesed, kes rüüstavad ja lõhuvad kõike, mis teele jääb (nt nagu juhtus pronksiööl Tallinna kesklinnas). KL-i tegevliige tunneb hirmu, et märatsejad lõhuvad tema kodu ja tema tänavale pargitud auto saab mõlgi. Sel hetkel tema enda elu ja tervis ohus ei ole. KL-i tegevliige ei kutsu politseid, sest teab, et üle linna on mitmes kohas sarnased vägivallalained ja tema arvates ei jõuaks politsei õigel ajal kohale, kuid tunneb vajadust ise olukorda sekkuda. Ta võtab relvakapist relva, valides KL-i automaattulirelva, kuna see on suur, paistab kaugele ja eelduslikult mõjutab huligaane oma tegevust lõpetama. Ta läheb relvaga oma maja uksele eesmärgiga oma kodu ja peret kaitsta.

Kuna korrariikujate tegevus ei ole suunatud otseselt KL-i tegevliikme elu, tervise või tema vara vastu, vaid avalikus ruumis huligaanitsemisega, on tegemist avaliku korra rikkumisega. KL-i tegevliikme poolt relvaga oma maja uksele tulemine on tõlgendatav relvaga ähvardamisena. Tegemist ei ole enese ja vara kaitsmise, vaid jõu demonstreerimisega, mis on süüteo koosseisu le vastavate tunnustega tegu ning teo õigusvastasust hinnatakse ikkagi süüteo menetluse käigus.

Juhime tähelepanu, et näites 2 toodud juhtumi puhul, kui keegi sama tänava elanikest on teavitanud politseid, siis sündmuskohale saabuvad politseijõud ei pruugi erariietes KL-i tegevliiget teistest märatsejatest eristada. Nähes isikut tulirelvaga lähtub politsei kõrgendatud ohu olukorrast ja reageerib vastavalt, st tulirelvaga. See võib meie hinnangul olla üheks probleemkohaks. Samuti tunneme muret selle osas, et KL-i ülesanded on eelkõige sõjalised ja sealse relvakoolitused on suunatud pigem KL-i ülesannete täitmise tagamisele, mitte enesekaitsele. Kui Kaitseväge ja KL on kaasatud näiteks avaliku korra kaitsesse, siis on nende jõu kasutamine piiratud – kasutatakse samadel alustel nagu politsei seda teeb (vahetu sund). Vahetut sündi võib kohaldada ainult juhul, kui muul viisil pole võimalik ning reeglina tuleb sellest hoiatada. Surmava jõu kasutamine on äärmine abinõu ning enne surmava jõu kasutamist peab jõu kasutamine toimuma eskaleeruvalt. Kaitseväge jaoks lähtub jõu kasutamine relvakonfliktioigusest, on seotud sõjaliste sihtmärkidega - kui isik või objekt on identifitseeritud kui sõjaline sihtmärk, siis tohib jõudu kasutada ehk surmavat jõudu võib kasutada kohe, kui sihtmärk on identifitseeritud kui legaalne sihtmärk (sõjaline objekt, vastase kombatan). Eeltoodust tulenevalt saab kaasata vaid neid Kaitseväge ja KL-i isikuid, kes on saanud vahetu sunni väljaõppe.

Tulenevalt eeltoodust teeme ettepaneku õigusselguse huvides täiendada kõnesolevat sätet selliselt, et relva on lubatud kasutada vaid hädakaitse piire ületamata. Selliselt on tulirelva kasutamist piiritletud näiteks kehtivas õiguses abipolitseiniku seaduses kui ka päästeseaduses.

Lisaks peame muudatuse KalS-i sisseviimisel väga oluliseks seletuskirjas KL-i tegevliikme poolt relva kasutamise selgitamist. See on vajalik, et nii kaitseliitlane ise kui kõik teised isikud saaksid ühtmoodi aru, millal ja millistel tingimustel võib KL-i tegevliige relva kasutada ja end relvaga kaitsta.

3. Ettepanek elnõu 335 SE täiendamiseks

Kuivõrd eelnõuga 335 SE avatakse RelvS, siis palume riigikaitsekomisjonil kaaluda võimalust täiendada eelnõu §-s 2 toodud RelvS-i muudatusi järgmiste õigusselgust tagavate muudatustega:

1. Täiendada eelnõu §-i 2 uue punktiga 1, muutes vastavalt järgmiste punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„1) paragrahvi § 24 lõike 10 esimene lause muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„Teenistus- ja tsiviilrelvade registri vastutavad töötajad on Politsei- ja Piirivalveamet ning Kaitsepolitseiamet.“;

Selgitus: Ettepaneku järgi täiendatakse RelvS-i § 24 lõiget 10, milles praegu on teenistus- ja tsiviilrelvade registri (edaspidi *relvaregister*) vastutava töötajana toodud üksnes Politsei- ja Piirivalveamet, selliselt, et relvaregistri vastutavaks töötajaks on ka Kaitsepolitseiamet.

RelvS-i kohaselt kantakse kõik tsiviil- ja teenistusrelvad relvaregistrisse, nii ka andmed Kaitsepolitseiameti teenistusrelvade ja nende kandjate kohta. 2023. aasta 14. märtsil jõustusid relvaregistri arendamisega seonduvad muudatused RelvS-s ning 10. juulil 2023 jõustus relvaregistri põhimääruse uus terviktekst. Muudatuste järgselt oli võimalus sulgeda relvaregistri senine keskkond ja minna täielikult üle uuele kaasaegsele platvormile. Relvaregistri põhimäärus näeb ette, et relvaregistrit peetakse elektroonilise andmekoguna, millel on üks alamregister – Kaitsepolitseiameti relvaregister – ning neli keskkonda: iseteeninduskeskkond, menetluskeskkond, kaupmehekeskkond ja analüüsikeskkond. Kaitsepolitseiameti relvaregistri määramine relvaregistri alamregistriks oli tingitud riigi julgeoleku seisukohast ning selle pidamisele on ette nähtud erisused. Kaitsepolitseiameti relvaregistris riigisaladuse nõuete, sh juurdepääsu- ja teadmismisvabaduse põhimõtte järgimise tagab sellesse kantud andmete vastutava töötajana Kaitsepolitseiamet. Politsei- ja Piirivalveametil ei ole Kaitsepolitseiameti relvaregistrile ligipääsu, mistõttu on vaja õigusselguse tagamiseks täiendada RelvS-i ja lisada relvaregistri vastutava töötajana lisaks Politsei- ja Piirivalveametile ka Kaitsepolitseiamet, kes täidab alamregistri osas kõiki vastutava töötaja ülesandeid.

2. Täiendada eelnõu §-i 2 uue punktiga 2, muutes vastavalt järgmiste punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„2) paragrahvi 24 täiendatakse lõikega 11¹ järgmises sõnastuses:

„(11¹) Teenistus- ja tsiviilrelvade registri alamregistri Kaitsepolitseiameti relvaregistri (edaspidi Kaitsepolitseiameti relvaregister) andmed, mis on kogumina või üksikult riigisaladus, salastatakse ning neid kasutatakse ja kaitstakse riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduses ning selle alusel antud õigusaktides sätestatud korras.“;

Selgitus: RelvS-i § 24 lõike 11 kohaselt on relvaregistri isikustatud andmed juurdepääsupiiranguga ning tunnistatud asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks. Erinevalt relvaregistrisse kantavatest andmetest on Kaitsepolitseiameti relvaregistrisse kantud andmed kogumina või üksikult riigisaladus. Muudatuse järgselt on kõik juurdepääsupiirangud nimetatud seaduses. Sedasi on paremini tagatud õigusselgus.

3. Täiendada eelnõu §-i 2 uue punktiga 3, muutes vastavalt järgmiste punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„3) paragrahvi 24 lõiget 14 täiendatakse punktidega 1¹ ja 1² järgmises sõnastuses:

„1¹) vastutavate ja volitatud töötajate ülesanded;

1²) Kaitsepolitseiameti relvaregistri erisused.“.

Selgitus: RelvS-i § 24 lõikes 14 on toodud loetelu andmetest, mis sätestatakse relvaregistri põhimääruses. Sätte kohaselt esitatakse põhimääruses järgmised andmed: 1) registri ülesehitus ja organisatsiooniline struktuur; 2) registrisse kantud andmete koosseis; 3) registri andmeandjad ja -saajad; 4) andmevahetuse viis ja 5) vajaduse korral muud registri pidamisega seotud korralduslikud küsimused. Samas on põhimääruses eristatud ka vastutava ja volitatud töötaja ülesanded.

Ettepaneku järgi täiendatakse õigusselguse tagamiseks RelvS-i § 24 lõikes 14 toodud loetelu punktiga 1¹ – vastutavate ja volitatud töötajate ülesanded, ning punktiga 1² – Kaitsepolitseiameti relvaregistri erisused. Juba praegu on relvaregistri põhimääruses vastutava töötaja (Politsei- ja Piirivalveamet) ja volitatud töötajate ülesanded toodud. Kuna relvaregistri vastutavad ja volitatud töötajad töötlevad ka isikuandmeid, siis on õige, kui seadusandja selgelt annab õiguse ministri-le eristada isikuandmete töötajate õigusi ja kohustusi andmekogu põhimääruses. Samuti tuleb arvestada vajadust Kaitsepolitseiameti roll relvaregistri vastutava töötajana välja tuua ning põhimääruses Kaitsepolitseiameti relvaregistri erisused sätestada.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Lauri Läänemets
siseminister

Teadmiseks:
Kaitseministeerium